

Pregledni rad

UDK 343.2.01:343.63

DOI br.107251/SVR1306278LJ

COBISS.BH-ID 3693336

DOKAZIVANJE NEMATERIJALNE ŠTETE U SLUČAJU KLEVETE

Andela Ljubić, dipl. iur.¹

Advokatica iz Mostara

Apstrakt: Zbog relativno kratkog perioda primjene Zakona o zaštiti od klevete², u postojećoj sudskoj praksi javljaju se dileme, počev od toga da li ovaj zakon kao *lex specialis* isključuje primjenu Zakona o obveznim odnosima, pa do toga da li je pravnim osobama moguće dosuditi naknadu štete zbog povrede ugleda i časti usljed klevete. Jedna od značajnijih dilema, kojom će se baviti ovaj rad, a povodom koje domaći sudovi do danas zauzimaju različita stajališta, je ona u pogledu dokaznih sredstava koje je nužno provesti radi dokazivanja postojanja i intenziteta nematerijalne štete u postupcima naknade štete zbog klevete. Tako pravna stajališta variraju, počev od toga da je duševnu bol zbog povrede ugleda i časti nužno dokazivati odgovarajućim medicinskim vještačenjima, pa do toga da sud prema vlastitoj procjeni određuje visinu naknade ovisno o okolnostima svakog slučaja, bez potrebe za dokazivanjem činjenice štete. Ovako različita sudska praksa dovodi do različitih ishoda u sporovima sa istom ili sličnom činjeničnopravnom osnovom, što je u koliziji sa ustavnim principima vladavine prava i jednakosti svih građana pred zakonom. Autor u radu analizira odredbe materijalnog i procesnog prava koje se odnose na konkretnu materiju, uspoređuje sudske prakse redovnih sudova u Federaciji BiH sa praksom Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, te obrazlaže hipotezu da je u postupcima radi ostvarivanja naknade štete zbog klevete, nužno dokazivati činjenicu nastanka štete, ali da je tužitelj slobodan u pogledu izbora dokaznog sredstva na tu okolnost.

Ključne riječi: *kleveta, dokazivanje štete, duševna bol zbog povrede ugleda i časti, medicinsko vještačenje, slobodna ocjena dokaza.*

OPĆENITO O ODGOVORNOSTI ZA ŠTETU ZBOG KLEVETE

Stupanjem na snagu Zakona o zaštiti od klevete, u Federaciji BiH je prvi put posebnim zakonom regulirana građanskopravna odgovornost za štetu nastalu ugledu fizičke ili pravne osobe iznošenjem ili prenošenjem

¹ Polaznica doktorskih studija u Mostaru

² Zakon o zaštiti od klevete („Službene novine Federacije BiH., broj: 59/02, 73/05), stupio je na snagu dana 29. studenog 2002, ali su prve odluke donesene tek 2004. godine.

izražavanja neistinitih činjenica identificiranjem te osobe trećim osobama³. Do tada je obveza naknade, kako materijalne tako i nematerijalne štete u slučaju povrede časti uvredom i širenjem neistinitih navoda (klevetom) bila propisana samo u sklopu Zakona o obveznim odnosima.⁴ Bitno je za naglasiti da Zakonom o zaštiti od klevete nisu stavljene van snage odredbe Zakona o obveznim odnosima koje se tiču naknade štete zbog povrede ugleda i časti, jer je moguće da povreda ugleda i časti nastane i drugim štetnim radnjama, ali je člankom 5. st. 1. Zakona o zaštiti od klevete propisano da se ovaj zakon primjenjuje na sve zahtjeve za naknadu štete zbog klevete, bez obzira kako je zahtjev označen, čime je jasno postavljen odnos između ova dva zakona u pogledu odgovornosti za klevetu po načelu *lex specialis derogat legi generali*⁵. Međutim, Zakon o zaštiti od klevete ne sadrži posebne odredbe o naknadi štete prouzrokovane klevetom (osim što propisuje obvezu poštivanja principa srazmjernosti nastale štete i obeštećenja⁶), te direktno, člankom 15 upućuje na supsidijarnu primjenu Zakona o obveznim odnosima (što se posebno odnosi na materijalnopravnu sadržinu instituta štete i naknade štete). Naime, sada važeći Zakon o obveznim odnosima, kao opći propis iz obveznog prava, još od 1978. godine na sveobuhvatan način definira prouzrokovanje štete (kao osnov nastanka obveze), te vrste i oblike šteta koji opravdavaju naknadu štete, te sadrži odredbe o izmirenju i naknadi štete, pa se načela i standardi definirani ovim zakonom, primjenjuju u svim postupcima radi naknade štete, bez obzira što je odgovornost za štetu *in concreto* propisana posebnim zakonom.

Posebna specifičnost postupaka povodom zahtjeva za naknadu štete zbog klevete je i to što se u tim postupcima sukobljavaju dva

³ Stupanjem na snagu Zakona o zaštiti od klevete izvršena je dekriminalizacija klevete, tj. obustavljeni su kazneni postupci započeti zbog počinjenja kaznenih djela iz Glave XX, Kaznena djela protiv časti i ugleda (čl. od 213. do 220.) tada važećeg Kaznenog zakona Federacije BiH („*Službene novine Federacije BiH*“ broj: 43/98).

⁴ Parlamentarna skupština Vijeća Europe u svojoj Rezoluciji 1577 (2007) pozvala je one države članice koje još uvijek predviđaju zatvorske kazne za klevetu, čak iako se one u stvari ne nameću, da ih ukinu bez odlaganja, a Vijeće ministara je pozvalo države članice da odbace kaznu zatvora u svim osim u najekstremnijim slučajevima govora mržnje. Određeni broj država Vijeća Europe na ovo je odgovorio odbacivanjem zatvorske kazne za klevetu ili potpunom dekriminalizacijom njihovih zakona o kleveti – to su učinili, pored Bosne i Hercegovine, Velika Britanija, Hrvatska, Cipar, Estonija, Gruzija, Irska, Ukrajina, i dr.

⁴ Zakon o obveznim odnosima („*Službeni list SFRJ*“, br. 29/78, 9/85, 46/85, 57/89), Zakon o preuzimanju zakona o obveznim odnosima, („*Službeni list RBiH*“, br. 2/92, 13/93 i 13/94 i „*Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*“, br. 29/03), vidi čl. 198, 199 i 200.

⁵ Ova tema bila je predmet seminara u organizaciji Centra za edukaciju sudija i tužilaca Republike Srpske u siječnju 2013. god. u Banjaluci. Vidi više na web stranici: <http://www.rs.cest.gov.ba/index.php/seminari-2013/11-30-311Banja-luka-zastita-od-klevete-u-vezi-sa-cl10-evropske-konvencije-o-ljudskim-pravima>

⁶ Članak 10 Zakona o zaštiti od klevete.

zaštićena dobra: pravo na privatni život osobe⁷ (čast i ugled kao neodvojivi dijelovi prava ličnosti, članak 8. Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda⁸) i pravo na slobodu izražavanja (zagwarantirano čl. 10 Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda), pa ove specifičnosti zahtijevaju posebnu delikatnost prilikom tumačenja i primjene propisa u ovim postupcima.

Radi pravilne primjene Zakona o zaštiti od klevete, nužno je napraviti distinkciju između klevete i uvrede, ta dva osnova za naknadu štete. Klevetničko izražavanje postoji kad štetnik posredno drugim osobama iznosi ili prenosi neistinite navode o oštećenikovo prošlosti, o znanju, sposobnosti, ili čemu drugome, a zna ili bi morao znati da iznijeto ili prenijeto nije istinito.⁹ S druge strane, uvreda postoji kad se štetnik neposredno obraća oštećeniku (usmeno, pismeno, određenom gestom ili mimikom, omaložavajućim udarcem i sl.) i time mu stavlja do znanja da na njegovoj strani ne postoje one moralne vrijednosti koje mu pridaje društvena sredina u pogledu njegova poštenja, prošlosti, znanja i drugih unutarnjih vrijednosti, a pri tom zna ili bi morao znati da to nije istinito.¹⁰ Za klevetničko izražavanje nužno je da se sastoji iz informacija (činjenica) čija je istinitost provjerljiva, jer da bi se radilo o kleveti izneseno izražavanje mora biti neistinito, dok ne postoji odgovornost za klevetu ako je spornim izražavanjem izneseno mišljenje.¹¹ Uvreda je, s druge strane, širi pojam i obuhvaća svako izražavanje (pa čak i istinito¹²) koje je izneseno s namjerom vrijeđanja nečijeg ugleda, uključujući i mišljenje autora i vrijednosne stavove o nekome.¹³ U pogledu primjene standarda Europske konvencije o ljudskim pravima u pogledu tumačenja prava i

⁷ Pravo na privatnost sastoji se, u suštini, od prava da se živi vlastiti život uz minimum miješanja javnih vlasti. Ono se tiče privatnog, obiteljskog i kućnog života, fizičkog i moralnog integriteta, časti i ugleda, izbjegavanja da se bude predstavljen u lažnom svjetlu, neotkrivanja irelevantnih i sramotnih činjenica, neovlaštenog objavljivanja privatnih fotografija, zaštite od razotkrivanja informacija koje pojedinac daje ili dobija u povjerenju“ (Vijeće Europe, Konst. skupština, 21. redovna sjednica (treći dio), usvojeni tekstovi 1970). Navedeno prema: Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine broj: 427/06 od 5. lipnja 2007. god. (objavljena na web stranici <http://www.ccbh.ba/bos/odluke/index.php?src=2>).

⁸ Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda usvojena je 1950. god. od strane Vijeća Europe, a u pravni sustav Bosne i Hercegovine uvrštena je Ustavom BiH iz 1995. god. (čl. II. Ustava, dostupno na web stranici Ustavnog suda BiH: http://www.ccbh.ba/bos/p_stream.php?kat=83&pkat=86)

⁹ Vizner, B., Komentar Zakona o obveznim odnosima, Knjiga druga, Zagreb, 1978, str. 904.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ Članak 7. stavak 1. točka a) Zakona o zaštiti od klevete Federacije BiH.

¹² Vizner, B., *op.cit.*, str. 906.

¹³ Vidi npr. Presuda Kantonalnog suda u Travniku broj P-1/04 od 13. listopada 2005. godine, navedeno prema odluci Ustavnog suda BiH broj: 1288/06 od 18.10.2007. god., koja je objavljena na web stranici <http://www.ccbh.ba/bos/odluke/index.php?src=2>

sloboda iz članka 8 i 10 Europske konvencije distinkcija između uvrede i klevete nije zanemariva, jer Europski sud za ljudska prava kroz svoju praksu u pogledu primjene pomenutih članaka Konvencije jasno razlikuje izražavanja kroz iznošenje informacije (činjenice) i izražavanja kroz iznošenje mišljenja (vrijednosne ocjene), te pruža visok stupanj zaštite vrijednosnim sudovima, naročito u pitanjima koja su od javnog interesa.¹⁴

Zakon o obveznim odnosima je u članku 198 definirajući odgovornost zbog povrede časti uvredom i iznošenjem neistinitih informacija o prošlosti, znanju ili sposobnostima druge osobe (klevetom), iako ne izričito, ipak napravio distinkciju između ova dva načina uzroka povrede časti i ugleda. Struka je, istina, smatrala da ova podjela na uvredu i klevetu ima utjecaja jedino u kaznenopravnom smislu (jer je tadašnji kazneni zakon poznavao ova dva kaznena djela protiv ugleda i časti), a da pomenuto razlikovanje ne utječe na građanskopravnu odgovornost štetnika niti položaj oštećenika.¹⁵ Tako i danas postoji *lex specialis* koji regulira isključivo odgovornost zbog klevete, dok se u pogledu odgovornosti za uvredu primjenjuje Zakon o obveznim odnosima, zbog jedinstvenosti principa za utvrđivanje odgovornosti /ovi principi propisani su Zakonom o obveznim odnosima/, kao i zbog činjenice da sud nije vezan pravnom osnovom tužbenog zahtjeva /članak 53 Zakona o parničnom postupku Federacije BiH/, ova distinkcija, u slučaju da se dokaže bilo uvreda, bilo kleveta, nije od značajnog utjecaja za procesnopravni položaj stranaka u redovnim postupcima za naknadu štete zbog povrede ugleda i časti.¹⁶

¹⁴ Vidi: Pesuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu broj: 9815/82 *Lingens protiv Austrije*, iz 1986. godine.

¹⁵ Perović S., et al., Komentar Zakona o obligacionim odnosima - Knjiga prva, Pravni fakultet Kragujevac, Novi Sad, 1980, str. 594-596.

¹⁶ Izvod iz Odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine broj: AP 1659/06, od 18. listopada 2007: „... Ocjenjujući okolnosti konkretnog slučaja, Ustavni sud konstatira da je Vrhovni sud u obrazloženju pobijane presude, odgovarajući na pitanje zašto se u konkretnom slučaju ne radi o kleveti, kako je to utvrdio prvostupanjski sud, već o uvredi, naveo da predmetna izražavanja o tomu da su apelanti „špijuni, dezerteri, balije, bezveznjaci, zlostavljači, napadači, ljigavci, dupelisci, uvlakači, uhljupi, bezveznjaci i uhode“ sadrže izražavanja koja vrijeđaju dostojanstvo i čast svake osobe, te da, prema tomu, sadrže uvrede, a ne klevetu iz članka 4. točka d) Zakona o zaštiti od klevete FBiH. Iz navedenog proizlazi da prigodom odlučivanja je li se u konkretnom slučaju radilo o kleveti ili uvredi, Vrhovni sud nije ocijenio svaki od upotrijebljenih izraza, dajući pri tomu razvidne i precizne razloge zbog čega smatra da upotrijebljeni izraz predstavlja uvredu, a ne klevetu. Posebice, Ustavni sud skreće pozornost na izraze kao što su „dezerteri, zlostavljači i napadači“. Prema mišljenju Ustavnog suda, Vrhovni sud u svojoj odluci nije naveo razloge na kojima je utemeljio svoju odluku, a na osnovi kojih bi se mogao izvući jasan i nedvojbjen zaključak o tomu da je u konkretnom slučaju u pitanju uvreda, a ne kleveta. Prema tomu, Ustavni sud smatra da obrazloženje Vrhovnog suda u pobijanoj odluci nije zadovoljilo načelo pravičnog suđenja iz članka 6 stavak 1 Europske konvencije.

Dalje, Ustavni sud konstatira da, ukoliko se čak i prihvati da se u konkretnom slučaju radi o uvredi, postavlja se pitanje zašto Vrhovni sud nije odlučio o tužbenom zahtjevu apelanata, posebice imajući u vidu da su apelanti svojim tužbenim zahtjevom

Iz prvog članka Zakona o zaštiti od klevete razvidno je da su u postupcima povodom zahtjeva za naknadu štete zbog klevete aktivno legitimirane kako fizičke tako i pravne osobe. Dilema u pogledu tumačenja odredbi povodom zahtjeva pravni osoba za naknadu štete zbog klevete proizlazi iz standarda koji je postavljen u sudskoj praksi u primjeni Zakona o obveznim odnosima. Naime, kroz dugogodišnju primjenu Zakona o obveznim odnosima ustalila se praksa da se pravnim osobama ne može dosuditi naknada nematerijalne štete, poseban vid koje su i duševni bolovi zbog povrede ugleda i časti, jer da je ovaj vid štete vezan isključivo za fizičke osobe koje jedine mogu biti titulari prava ličnosti kao zaštićenog dobra¹⁷. S tim u vezi, a kako se u domaćoj sudskoj praksi tužbeni zahtjevi povodom klevete najčešće odnose upravo na naknadu nematerijalne štete zbog povrede ugleda i časti, to se standard „povreda ugleda i časti“ tumači isključivo kao vid nematerijalne štete. Međutim, i Zakon o obveznim odnosima poznaje institut materijalne štete zbog povrede ugleda i časti (čl. 198 Zakona o obveznim odnosima) iako su „ugled“ i „čast“ nematerijalna dobra. Slijedom prednjeg, kako Zakon o zaštiti od klevete propisuje pravo pravnim osobama da ostvaruju obeštećenje zbog povrede „ugleda“ (vjerovatno namjerno izostavljajući „čast“ - kao kategoriju koja po svojim jezičkim značajkama više odlikuje fizičku osobu kao individuu i neodvojivi je dio ličnosti fizičke osobe), za zaključiti je da se kod povrede ugleda pravne osobe obeštećenje odnosi na naknadu materijalne štete¹⁸, koja može nastati zbog iznošenja neistinitih činjenica o toj pravnoj osobi u dogovarajućem sporu.¹⁹

izričito tražili naknadu štete zbog klevete i uvrede. Ustavni sud konstatira da su apelanti kao pravni temelj svoje tužbe naveli čl. 6 i 10 Zakona o zaštiti od klevete Federacije Bosne i Hercegovine. Međutim, uzimajući u obzir članak 53, stavak 3 Zakona o parničnom postupku, proizlazi da sud prigodom odlučivanja o tužbi nije vezan za pravni temelj tužbe, te da je stavkom 4 navedenog članka propisano da će sud postupiti po tužbi i kada tužitelj nije naveo pravnu osnovu tužbenog zahtjeva. Stoga, proizlazi da Vrhovni sud nije primijenio odredbu članka 53 st. 3 i 4 Zakona o parničnom postupku, već je odbio tužbeni zahtjev apelanata, iako je utvrdio da se u konkretnom slučaju radi o uvredi. Prema mišljenju Ustavnog suda, ne primjenjujući navedenu odredbu Zakona o parničnom postupku Vrhovni sud je postupio proizvoljno, jer nije odlučio o tužbenom zahtjevu apelanata, što je dovelo do povrede prava apelanata na pravično suđenje iz članka II/3.(e) Ustava Bosne i Hercegovine i članka 6 stavak 1 Europske konvencije...“ (Odluka objavljena na web stranici: <http://www.ccbh.ba/hrv/odluke/povuci.html.php?pid=91948>)

¹⁷ Presuda Kantonalnog suda u Sarajevu broj: P 169/03 od 26. travnja 2004. godine, sadržano u Odluci Ustavnog suda BiH broj AP-1454/06 od 17. studenog 2008. godine, koja je objavljena na web stranici <http://www.ccbh.ba/bos/odluke/index.php?src=2>. Vidi slično i u Odluci Ustavnog suda AP-1203/05 od 27. lipnja 2006. god. str. 5, „Službeni glasnik BiH“ broj 7/06.

¹⁸ Zbornik izlaganja sa regionalnog skupa održanog u Podgorici 11. lipnja 2010. godine, članak pod nazivom „Reforma odgovornosti za klevetu i uvredu“, str. 41.

¹⁹ Suprotno mišljenju vidi u: Vizner, B., *op.cit.*, str. 911.

DOKAZIVANJE ŠTETE USLJED KLEVETE

Postupak za naknadu štete zbog klevete predstavlja parnični postupak, pa se ovi postupci vode sukladno Zakonu o parničnom postupku Federacije BiH²⁰. Ovaj zakon reducira načelo materijalne istine po kojem je sud ranije imao određena ovlaštenja u pogledu poduzimanja radnji bez stranačke inicijative, a propisuje stranačku autonomiju kroz raspravno načelo,²¹ pa su isključivo parnične stranke dužne dokazivati činjenice i navode na kojima temelje svoje zahtjeve, odnosno postojanje nekog svog prava (čl. 7 i čl. 123 Zakona o parničnom postupku). S tim u vezi važeći Zakon o parničnom postupku predviđa i sankciju za nedokazivanje činjenica na kojima stranka temelji svoj zahtjev - ako sud na osnovu ocjene izvedenih dokaza ne može sa sigurnošću utvrditi neku činjenicu, o postojanju te činjenice zaključit će primjenom pravila o teretu dokazivanja (članak 126 Zakona o parničnom postupku)²².

S druge strane, zakon o parničnom postupku u glavi VI koja uređuje materiju dokaza i izvođenja dokaza, ne propisuje dokaznu snagu pojedinih dokaznih sredstava, niti eksplicite navodi kojim dokaznim sredstvima se dokazuju određene činjenice, već propisuje načelo slobodne ocjene dokaza, prema kojem sud savjesno i pažljivo cijeni svaki dokaz posebno i sve dokaze zajedno i na taj način odlučuje kojim dokazima će pokloniti vjeru, odnosno na kojim činjenicama će zasnovati odluku (članak 8 i 126 st. 2 Zakona o parničnom postupku). Na ovaj način zakonodavac je ostavio strankama slobodu izbora u pogledu odabira dokaznog sredstva. Ne treba zanemariti okolnost da su se u sudskoj praksi postavili određeni standardi u pogledu dokaznih sredstava kojima se dokazuju određene činjenice.²³ Međutim, propisivanjem načela slobodne ocjene dokaza, zakonodavac je otklonio formalistički pristup utvrđivanja činjenica, te je iste moguće dokazati s više različitih dokaznih sredstava koji se ocjenjuju

²⁰ Pravila Zakona o parničnom postupku Federacije BiH („Službene novine federacije BiH“ broj: 53/03, 73/05 i 53/06) primjenjuju se kao procesna pravila u postupcima povodom zahtjeva za naknadu štete zbog klevete sukladno čl. 15 Zakona o zaštiti od klevete.

²¹ Vidi npr. Presudu Vrhovnog suda FBiH, broj: Gž-121/04 od 7.10.2004. god., objavljena u Biltenu sudske prakse Vrhovnog suda Federacije BiH broj 2, srpanj-prosinac 2004. godine, Sarajevo.

²² Vidi npr. Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine broj AP-1224/09 od 20. studenog 2011. god. (objavljena na web stranici http://www.ccbh.ba/bos/odluke/povuci_html.php?pid=396193) u kojoj sud odbacuje kao *prima facie* neosnovanu predstavku apelantice protiv odluka redovnih sudova kojima je tužba apelantice odbijena kao neosnovana iz razloga što nije uspjela dokazati sporno izražavanje.

²³ Tako se postojanje obveze za plaćanje naknade za isporučenu električnu energiju dokazuje računom, a postojanje prometne nezgode zapisnikom nadležne policijske stanice. Ipak, i u ovim slučajevima stranke imaju mogućnost da drugim dokaznim sredstvima dokazuju postojanje ovih činjenica (npr. u prvom slučaju vještačenjem, a u drugom izjavama svjedoka).

prema snazi njihove uvjerljivosti. Osim toga, zakonodavac je predvidio i specifičnu mogućnost, koja je dosta spominjana u predmetima naknade nematerijalne štete zbog klevete, a to je pravo suda da po slobodnoj ocjeni odredi visinu naknade štete u slučaju kad je utvrđeno da stranci pripada pravo na naknadu štete, ali se visina naknade štete ne može utvrditi bez nesrazmjernih poteškoća (članak 127 Zakona o parničnom postupku).

Slijedom prednjeg, u važećem zakonodavstvu Bosne i Hercegovine evidentno postoje procesne pretpostavke za postavku da je postojanje i visinu nematerijalne štete zbog klevete moguće dokazati različitim dokaznim sredstvima.

Pretpostavka postojanja odgovornosti za klevetu, tj. odgovornosti za iznošenje ili prenošenje izražavanja neistinitih činjenica identificiranjem neke osobe trećim osobama, jeste nastanak faktične štete osobi o kojoj su neistine iznesene. U praksi se pojavila dilema kako pravno kvalificirati činjenicu nastanka nematerijalne štete²⁴ usljed klevete, tj. da li je nematerijalna šteta u slučaju klevete činjenica koju je potrebno posebno dokazivati kao jednu od pretpostavki za nastanak odgovornosti u ovim postupcima. Naime, Zakon o parničnom postupku u čl. 125 precizira koje činjenice nije potrebno dokazivati (općepoznate činjenice, činjenice koje zakon pretpostavlja, te nesporne činjenice), pa su se kroz sudsku praksu pokušavali postaviti standardi za kvalifikaciju nematerijalne štete usljed klevete kao činjenice koju nije potrebno dokazivati *per se*, već da se ova šteta može utvrditi temeljem određenih objektivnih parametara.

Zakon o zaštiti od klevete definira štetu usljed klevete, kao „povredu ugleda“ fizičke ili pravne osobe. Ova šteta se kod fizičkih osoba najčešće manifestira kao psihički bol zbog povrjeđivanja osobe oštećenika, tj. zbog povrede njegove časti i ugleda koji uživa u društvu, a propisana je i Zakonom o obveznim odnosima kao vid nematerijalne štete koji opravdava dosuđivanje pravične novčane naknade.²⁵ Ovisno o okolnostima svakog pojedinog slučaja, psihički bolovi zbog povrede ugleda i časti razlikuju se u pogledu intenziteta i trajanja, ali je općeprihvaćeno da su ugled i čast neodvojivi dijelovi ličnosti i da je svaka fizička osoba ovlaštena tražiti sudsku zaštitu ovog nematerijalnog dobra.

Ugled i čast spadaju u prava ličnosti koja prava u demokratskom društvu doživljavaju afirmaciju kako u nacionalnom zakonodavstvu tako i kroz standarde Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, povreda kojih prava kod oštećenika može izazvati duševnu bol. „Čast“ se najčešće definira kao skup nematerijalnih vrijednosti koje čovjek

²⁴ Materijalna šteta, koja također može nastati kao posljedica klevete, nije apstraktna kategorija. već predstavlja konkretno umanjenje nečije imovine ili sprečavanje povećanja te imovine, pa za dokazivanje ove štete vrijede drugačija pravila, koja nisu predmet ovog rada.

²⁵ Članak 200 Zakona o obveznim odnosima propisuje oblike nematerijalne štete među kojima i štetu zbog duševnih bolova zbog povrede ugleda i časti.

posjeduje kao ljudsko biće i kao pripadnik određene društvene zajednice, a stječe se rođenjem. S druge strane, o „ugledu“ se najčešće govori kao o drugoj strani časti, tzv. „vanjskoj časti“ koja podrazumijeva uvažavanje koje čovjek ima u društvenoj zajednici.²⁶ Čast predstavlja svijest čovjeka o vlastitoj vrijednosti (unutrašnja subjektivna čast), a ugled, odnosno dobro ime, vrijednost koju čovjek ima u društvu i njegovo uvažavanje od strane drugih osoba (objektivna čast)²⁷.

U parničnim postupcima radi naknade nematerijalne štete, uobičajeno je da tužitelj, radi dokazivanja postojanja i visine ove štete, predlaže provođenje dokaza čitanjem medicinske dokumentacije koja potvrđuje postojanje npr. fizičkog bola ili straha, odnosno povreda koje ukazuju na postojanje umanjene životne aktivnosti kod tužitelja. Osim prednjeg, u ovim parničnim postupcima, u najvećem broju slučajeva tužitelj predlaže provođenje dokaza medicinskim vještačenjem po vještaku liječniku, koji temeljem pregleda medicinske dokumentacije daje stručni nalaz i mišljenje, utemeljen na medicinskim tablicama, na okolnost postojanja, intenziteta i trajanja fizičkih bolova i straha, odnosno umanjena opće životne aktivnosti. Na prednji način dobiva se jedan gotovo matematički „izračun“ parametara²⁸, temeljem kojih sud, vodeći se kriterijima za dosuđivanje pravične novčane naknade za nematerijalnu štetu²⁹, može relativno precizno dosuditi predviđeni iznos naknade.

Problem kod dokazivanja nematerijalne štete u vidu duševnih bolova zbog povrede ugleda i časti, koji je potaknuo zagovaranje teorije da činjenicu štete u ovom slučaju nije potrebno dokazivati, sastoji se u tome što su ugled i čast „nepipljive“, apstraktne kategorije, kod kojih je teško zauzeti opća mjerila koja bi bila zajednička svim ljudima, jer je moralno-psihička konstitucija svakog pojedinca različita, a različite su i okolnosti svakog pojedinog slučaja koje utječu da šteta zbog klevete bude manja ili veća. S tim u vezi, utvrđivanje nastanka štete zbog povrede ugleda i časti predstavlja vrlo delikatan postupak.

Osnovni motiv za pisanje ovog rada je taj što su kroz dosadašnju sudsku praksu zauzimani različiti, pa i dijametralno suprotni stavovi po pitanju dokazivanja štete zbog povrede ugleda i časti usljed klevete.

²⁶ Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine broj: AP-1067/06 od 13.09.2007. god., objavljena na web stranici: <http://www.ccbh.ba/bos/odluke/index.php?src=2>

²⁷ Presuda Vrhovnog suda Slovenije broj: II-Ips-185/00 od 15.11.2000. god.

²⁸ Postoje mnoge zamjerke potojećem sustavu „vrednovanja“ nematerijalne štete zbog bola i straha, a posebno zbog umanjena životne aktivnosti, i to najviše na račun tzv. tarifiranja odšteta, o čemu više u: Kozomara, D.: Uloga vještaka medicinske struke u postupku naknade štete, Zbornik radova Medicina i pravo II, Medicinski fakultet Mostar, 2012. god., str. 129-147.

²⁹ Orijentacioni kriteriji i iznosi za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete, Građansko odjeljenje Vrhovnog suda Federacije BiH, 20.02.2006. god.

Na primjer, postoji stav da u postupcima povodom tužbi za naknadu nematerijalne štete zbog klevete, nije potrebno dokazivati činjenicu nematerijalne štete, tj. intenzitet i dužinu pretrpljenog duševnog bola oštećenog, već koliko iznesena kleveta može škoditi časti i ugledu te osobe po shvaćanjima sredine u kojoj živi i opće usvojenim društvenim normama, što bi sud utvrđivao po slobodnoj ocjeni u svakom pojedinom slučaju. Dakle, prema ovom stavu, u ovim postupcima sud može, uzimajući u obzir objektivne parametre, tj. kako bi se prenošenje neistinitog izražavanja manifestiralo s obzirom na bilo koju (neodređenu) osobu u određenoj društvenoj sredini - dosuditi naknadu štete³⁰. Rezultat istog stava je i odluka u kojoj sud navodi da sama sadržina klevetničkog izražavanja prema usvojenim društvenim normama i mjerilima predstavlja takve navode koji svakom prosječnom građaninu moraju štetiti ugledu, te da na tu okolnost nije potrebno saznanje o subjektivnom doživljaju odnosno povrijeđenosti tužitelja, pa je moguće utvrditi štetu bez obzira na to što tužitelj sudu nije prezentirao dokaze na okolnost kako se objava spornih navoda odrazila na njega osobno i na njegov svakodnevni život.³¹ Slično i u presudi gdje je navedeno da se „*postojanje štete ocjenjuje prema usvojenim društvenim normama i mjerilima, pri čemu nije od presudnog značaja koliko se osoba protiv koje je kleveta iznesena i subjektivno smatra povrijeđenom. Bitno je da je iznošenje neistinitih činjenica moglo dovesti do nastajanja štete ugledu i časti oštećenog*“³².

Kao suprotnost ovom stavu postoji stav da je *nematerijalnu štetu zbog povrede ugleda i časti nužno dokazivati, kao i sve ostale činjenice u postupku, te dosuditi naknadu štete kada okolnosti slučaja, a naročito jačina bolova i straha i njihovo trajanje to opravdavaju*.³³ Postoji i drastičan sudski stav da je *duševnu bol zbog povrede ugleda i časti moguće dokazati isključivo provođenjem odgovarajućeg vještačenja*³⁴.

³⁰ Vidi npr. Presudu Vrhovnog suda FBiH, broj: Gž-37/04 od 15.6.2004. god., objavljenu u Biltenu sudske prakse Vrhovnog suda Federacije BiH broj 2, srpanj-prosinac 2004. godine, Sarajevo.

³¹ Presuda Općinskog suda Mostar broj: 58 0 P 056202 08 P od 28.12.2011. god.

³² Vidi npr. Presuda Kantonalnog suda u Sarajevu broj: 009-0-Gž-06-002 555, od 15. kolovoza 2008. god. Slično i u Presudi Vrhovnog suda Federacije BiH broj: Gž - 45/05 od 19. travnja 2005. god. i Presudi Kantonalnog suda u Sarajevu broj P-141/03 od 17. prosinca 2004. godine, koja je objavljena na web stranici <http://www.ccbh.ba/bos/odluke/index.php?src=2>).

³³ Npr. u Presudi Općinskog suda Mostar broj: 58 0 P 056203 10 P2 od 19.05.2011. god. tužbeni zahtev tužitelja za naknadu nematerijalne štete zbog klevete odbijen je iz razloga što isti nije dokazao da su mu zbog navoda spornog članka narušeni ugled i čast.

³⁴ Vidi npr. Presuda Općinskog suda Mostar broj: 58 0 P 036293 07 P, od 16.03.2011. god., u kojoj sud odbija tužbeni zahtjev za naknadu nematerijalne štete zbog povrede ugleda i časti zbog klevete unatoč tom što je utvrđeno da je tužitelju nastala šteta usljed klevetničkog izražavanja, iz razloga što tužitelj nije proveo dokaz medicinskim vještačenjem radi utvrđenja visine štete.

Ako bi se prihvatio stav da je u postupcima dosuđivanja naknade štete zbog povrede ugleda i časti nužno provesti dokaz vještačenjem - opravdano se postavlja pitanje koji bi vještak bio kvalificiran da utvrdi nastanak ove štete. Iako se u praksi najčešće spominje vještak neuropsihijatar, duševni bol zbog povrede ugleda i časti je čisto subjektivni osjećaj koji se u dosta rijetkim slučajevima, u stvari, manifestira sa medicinski kvalifikatornim – neurološkim posljedicama (*in concreto* oboljenjima živčanog sustava). Slijedom prednjeg da li je opravdano uskratiti pravo na naknadu štete osobama kod kojih vještak neuropsihijatar nije pronašao zdravstvene poteškoće usljed klevete?³⁵ Odnosno, kojom medicinskom metodom će ovaj vještak procijeniti da je oštećenikov ugled u društvu „srozan“ usljed klevetničkog izražavanja – osim izjavom oštećenika, što ovaj realno može posvjedočiti i pred sudom. Osim toga, posljedice koje se mogu javiti kao povreda ugleda i časti u vidu zdravstvenih oboljenja, mogu biti predmet potraživanja naknade s osnova drugog vida štete (fizički bolovi, duševni bolovi zbog umanjenja opće životne aktivnosti i dr.). Isto tako, iako bi medicinsko vještačenje trebalo imati ulogu utvrđivanja intenziteta i trajanja duševnih bolova koji su uzrokovani povredom ugleda i časti, liječnik vještak zapravo utvrđuje u čemu se sastoji problem koji je doveo do duševnih bolova, a što je vidljivo iz drugih postupaka radi naknade nematerijalne štete zbog drugih vidova /npr. zbog duševnih bolova usljed umanjenja opće životne aktivnosti/. Umanjenje opće životne aktivnosti predstavlja medicinsko pitanje, pa je vještak liječnik ovlašten utvrđivati u čemu se ista sastoji. S druge strane, povreda ugleda i časti nije medicinska kategorija, već kombinacija subjektivnog osjećaja časti oštećenog pojedinca i objektivnog parametra ugleda koji oštećeni pojedinac uživa u određenoj društvenoj sredini, pa medicinska ekspertiza po liječniku neuropsihijatru nije odgovarajući način da se prednje utvrdi.

S druge strane, pojavila se bojazan da odluke suda kojima se duševni bolovi zbog povrede ugleda i časti zbog klevete utvrđuju bez potrebe dokazivanja, vode ka arbitramosti i time do kršenja standarda pravičnog suđenja iz čl. 6 Europske konvencije o temeljnim ljudskim pravima i slobodama. Jer, zauzimanjem stava da sama činjenica iznošenja neistinite informacije o fizičkoj osobi predstavlja povredu ugleda i časti te osobe, stranama u postupku preostajalo bi jedino da prezentiraju činjenice na okolnost (ne)istinitosti informacije, odnosno činjenice koje mogu biti od utjecaja na odmjeravanje visine odštete, kao što su npr. ponašanje štetnika (isprika, objava demanta, trud koji je uložen radi dobivanja potrebnih informacija prije objavljivanja spornog izražavanja, iskrena namjera koja se željela postići objavljivanjem spornog izražavanja³⁶ i sl.), ponašanje

³⁵ Vidi Zbornik izlaganja sa regionalnog skupa održanog u Podgorici 11. lipnja 2010. godine, članak pod nazivom „Reforma odgovornosti za klevetu i uvredu“, str. 55.

³⁶ Standard poznat kao „razumno objavljivanje“, vidi presudu Europskog suda za ljudska prava u predmetu Tromso and Stensaas protiv Norveške broj: 21980/93 od 20. svibnja 1999. god.

oštećenog (pokušaj umanjena štete posljedice), odnosno status oštećenog u društvenoj zajednici (objava informacije da je počinio prekršaj, neće proizvesti jednaku duševnu bol kod osuđenog ratnog zločinca i drugog člana društva bez kriminalne prošlosti)^{37,38}. U ovom slučaju, budući bi se šteta zbog iznošenja ili prenošenja neistinitog izražavanja faktički pretpostavljala, sud bi imao mogućnost da s pozivom na članak 127 Zakona o parničnom postupku po slobodnoj ocjeni odredi visinu obeštećenja. Prednji stav je, iako bi u znatnoj mjeri olakšavao procesni položaj oštećenog tužitelja, od strane Ustavnog suda BiH ocijenjen nezakonitim i arbitrarnim u pogledu primjene materijalnog zakona, jer da zakon ne sankcionira mogući nastanak štete (kako Ustavni sud tumači standard „da je iznošenje neistinitih činjenica moglo dovesti do nastajanja štete ugledu i časti oštećenog“), već samo faktični nastanak štete oštećeniku, što se utvrđuje kao i svaka druga činjenica u postupku, a s obzirom na okolnosti svakog pojedinog slučaja.³⁹ Jedan od razloga za ovakvo tumačenje propisa od strane Ustavnog suda, uporište nalazi u pravu na obrazloženu i jasnu sudsku odluku koja je zasnovana na okolnostima konkretnog slučaja, a ne na apstraktnim mjerilima bez utvrđenja činjenica slučaja. Osim toga, Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda daje neprikosnovenost jamstvu na slobodu izražavanja i „ograničava“ mogućnosti miješanja javne vlasti u prakticiranje ove slobode (a dosuđivanje naknade štete za klevetu definitivno predstavlja miješanje javne vlasti u slobodu izražavanja) samo na slučajeve gdje nastala šteta opravdava dosuđenje naknade i u onom obimu u kojem je obeštećenje srazmjerno nastaloj šteti, kako to predviđa i Zakon o obveznim odnosima u članku 200 st.2 („cijeneći značaj povrijeđenoga dobra i cilj naknade“).

Međutim, ni iz odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine nije moguće sa sigurnošću utvrditi na koji način je, zadovoljavajući standarde pravičnog suđenja, potrebno dokazivati (i da li je uopće potrebno) nematerijalnu štetu zbog povrede ugleda i časti usljed klevete. Naime, Ustavni sud u svojim odlukama ukazuje na praksu Europskog suda za ljudska prava prema kojoj je zadatak redovnih sudova, a prvenstveno prvostupanjskog suda, da ocijene izvedene dokaze i njihovu relevantnost u konkretnom predmetu, pa se Ustavni sud stoga ne bavi ocjenom kvalitete

³⁷ Vidi Zbornik izlaganja sa regionalnog skupa održanog u Podgorici 11. lipnja 2010. godine, članak pod nazivom „Reforma odgovornosti za klevetu i uvredu“, str. 52 (stav Milana Srdića, suca Vrhovnog suda Federacije BiH).

³⁸ Ovdje je značajno napomenuti da su prema praksi Europskog suda za ljudska prava određene kategorije osoba, npr. politički dužnosnici i javne osobe, zbog svog društvenog statusa dužne trpjeti veći stupanj zadiranja u privatni život (vidi ranije citiranu odluku Europskog suda za ljudska prava u predmetu broj: 9815/82 Lingen protiv Austrije). Vidi stav Milana Srdića, suca Vrhovnog suda Federacije BiH, u Zborniku izlaganja sa regionalnog skupa održanog u Podgorici 11. lipnja 2010. godine, članak pod nazivom „Reforma odgovornosti za klevetu i uvredu“, str. 52.

³⁹ Vidi npr. Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: AP 7/09 od 09. studenog 2011. god., objavljena u „Službenom glasniku BiH“ broj: 104, str. 93-99. i dr.

zaključaka redovnih sudova u pogledu ocjene dokaza ukoliko se ova ocjena ne doima očigledno proizvoljnom. Isto tako, Ustavni sud se ne miješa ni u to kojim dokazima strana u postupku redovni sudovi poklanjaju povjerenje na osnovu slobodne sudijske procjene.⁴⁰ S druge strane, zadatak Ustavnog suda jeste da, u okviru svoje apelacijske nadležnosti, preispita način na koji su utvrđene činjenice, odnosno primijenjeni relevantni propisi u postupku pred redovnim sudovima u slučaju kada odluka redovnog suda ne uključuje ili pogrešno primjenjuje ustavno pravo, kad je primjena pozitivno-pravnih propisa bila očigledno proizvoljna ili kada je došlo do povrede osnovnih procesnih prava, kao što su pravo na pravičan postupak, pravo na pristup sudu, pravo na djelotvoran pravni lijek i u drugim slučajevima.⁴¹

Autor rada smatra da, uzimajući u obzir raspravno načelo parničnog postupka u vezi sa načelom slobodne ocjene dokaza, svaka osoba koja je pretrpjela štetu zbog klevete i u pravcu zaštite svojih prava pokrenula sudski postupak, dužna je iznijeti i dokazati sve činjenice na kojima temelji svoj zahtjev. Zakonom o zaštiti od klevete nisu propisane posebne pretpostavke za odgovornost za štetu zbog klevete koje bi se razlikovale od onih iz Zakona o obveznim odnosima, pa je i u ovom slučaju oštećeni tužitelj dužan dokazati osobu štetnika, štetnu radnju, štetu, uzročnu vezu između štetne radnje i štete, te krivnju štetnika (budući je odgovornost za klevetu subjektivna⁴²). Što se tiče činjenice štete, ona se dokazuje kao i ostale činjenice u postupku, bilo kojim dokaznim sredstvom koje predviđa Zakon o parničnim postupcima, pa i iskazom parnične stranke, a na sudu je da prema svojoj ocjeni utvrdi kojim dokazima će pokloniti vjeru, uzimajući u obzir okolnosti svakog pojedinog slučaja.

U nastavku se daje prikaz relevantnih presuda Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u kojima su razmatrani navodi apelanata u postupcima koji se tiču prvenstveno povrede prava na pravično suđenje u vezi sa povredom prava na slobodu izražavanja, a sve po pitanju potrebe dokazivanja činjenice nastanka štete u slučaju klevete, gdje je sud utvrdio zajednički princip *da se ne može očekivati da se u ovim postupcima egzaktnim načinom i metodama utvrde intenzitet i trajanje nastale nematerijalne štete kako bi se na temelju toga odredila visina nastale štete, ali da je nužno da sud prilikom odmjeravanja visine novčane naknade nematerijalne štete temeljem slobodne procjene, uzme u obzir zahtjev proporcionalnosti, te relevantne odredbe Zakona o obveznim odnosima, Zakona o parničnom postupku i Zakona o zaštiti od klevete.* Primjenom

⁴⁰ Vidi Odluku Ustavnog suda broj AP 612/04 od 30. studenog 2004. godine i odluku Europskog suda za ljudska prava, *Doorson protiv Nizozemske*, presuda od 6. ožujka 1996. godine, objavljena u Izvještajima broj 1996-II, stav 78, navedeno prema: Odluka Ustavnog suda BiH u predmetu broj: 1203/05 od 27. lipnja 2006. god. (dostupno na: <http://www.ccbh.ba/bos/odluke/index.php?src=2>)

⁴¹ Vidi Odluku Ustavnog suda broj U 29/02 od 27. lipnja 2003. godine, objavljenu u „Službenom glasniku Bosne i Hercegovine“ broj 31/03.

⁴² Članak 6 st. 3 Zakona o zaštiti od klevete (namjera ili nepažnja).

ovog principa Ustavni sud je u pojedinim predmetima utvrdio da povreda prava na pravično suđenje doista nastupila, a u drugim postupcima, primjenom istog principa, da nije bilo povrede prava na pravično suđenje (prava na slobodu izražavanja).

ODLUKA USTAVNOG SUDA BIH BROJ AP 1203/05 OD 27. LIPNJA 2006. GODINE⁴³

U ovom postupku, Ustavni sud je odlučivao po apelaciji „**MM Company**“ d.o.o. Sarajevo, izdavača novina „San“, podnesenu protiv Presuda Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine i Presude Kantonalnog suda u Sarajevu kojima je djelimično usvojen tužbeni zahtjev drugotužitelja F.R. kojemu je dosuđena naknada nematerijalne štete zbog povrede ugleda zbog iznošenja neistinitih činjenica o ličnosti drugotužiteja i njegovom radu, u iznosu od 3.000,00 KM, te je naloženo apelantu da pravomoćnu presudu objavi o svom trošku u prvom idućem broju novina „San“, dok je tužbeni zahtjev drugotužitelja „Avaz“ d.o.o. Sarajevo odbijen u cijelosti iz razloga što prema stavu redovnih sudova pravne osobe nemaju pravo na naknadu nematerijalne štete. Apelacija je podnesena zbog navodne povrede prava na pravično suđenje, povrede prava na slobodu izražavanja, te prava na imovinu, jer su apelanti smatrali da redovni sudovi nisu utvrdili činjenicu štete u postupku, pa je sud proizvoljno primijenio materijalnopravni propis kad je dosudio naknadu štete drugotužitelju, unatoč tome što ovaj nije dokazao okolnost nastanka i visine nematerijalne štete u skladu sa odredbama Zakona o obveznim odnosima.

Ustavni sud usvojio je predstavku apelanta i utvrdio povredu prava na pravično suđenje, smatrajući da su redovni sudovi u ovom postupku uspostavili princip koji je suprotan važećim zakonskim normama i to „*da se postojanje štete ocjenjuje prema usvojenim društvenim normama i mjerilima, pri čemu nije od presudnog značaja koliko se osoba protiv koje je kleveta iznesena i subjektivno smatra povrijeđenom. Bitno je da je iznošenje neistinitih činjenica moglo dovesti do nastajanja štete ugledu i časti oštećenog*“. U tom pogledu Ustavni sud je u navedenoj odluci ukazao na značaj primjene odredaba čl. 7, 8, 125 i 127 Zakona o parničnom postupku, kao i članka 200 Zakona o obveznim odnosima, te *konstatirao da su redoviti sudovi dužni utvrditi da je nematerijalna šteta odista nastupila i dosuditi naknadu kada to okolnosti slučaja, a naročito jačina bolova i straha i njihovo trajanje to opravdavaju*. Ustavni sud je utvrdio da u konkretnom slučaju redoviti sudovi nisu utvrdili relevantne činjenice za donošenje odluke o dosuđivanju naknade za nematerijalnu štetu, imajući u vidu okolnosti slučaja, a naročito jačinu duševnih bolova i njihovo trajanje kao pravnu osnovu, nego su arbitrarno zaključili da postoje šteta i apelantova odgovornost, zbog čega je došlo do povrede apelantovog prava na pravično suđenje. Dalje je Ustavni sud naveo da je u parničnim

⁴³ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj 7/06, str. 31-37

postupcima koji se vode po zahtjevima za naknadu štete zbog klevete, zbog zaštite prava na pravično suđenje, neophodno da sudovi pri utvrđivanju postojanja pravne osnove i visine štete za klevetu dosljedno primjenjuju načela iz relevantnih odredaba Zakona o obveznim odnosima, Zakona o zaštiti od klevete i Zakona o parničnom postupku, uvažavajući specifičnost svakog konkretnog slučaja. Ustavni sud je naglasio da će se samo na taj način izbjeci moguće arbitrarno postupanje redovitih sudova u pojedinačnim slučajevima. Stoga je Ustavni sud u tom predmetu ustanovio povredu apelantovog prava na pravično suđenje.

**ODLUKA USTAVNOG SUDA BIH BROJ AP- 399/06, OD 17.
TRAVNJA 2008. G.⁴⁴**

Apelant „Slobodna Dalmacija“ d.d. Split podnio je apelaciju Ustavnom sudu BiH protiv Presude Županijskog suda Široki Brijeg kojom je apelant (zajedno sa prvotuženikom) obvezan tužitelju Z.J. isplatiti iznos od 5.000,00 KM na ime nematerijalne štete zbog povrede ugleda i časti, jer su u tjedniku „Nedjeljna Dalmacija“, od 19. veljače 1989. godine, iznesene neistinite činjenice o tužiteljevoj osobnosti i poslu kojim se bavio, i to u kontekstu da je zloupotrebom ovlasti na radnom mjestu pravnik u općini ishodio za sebe imovinsku korist. Apelacija je podnesena, između ostalog zbog povrede prava na slobodu izražavanja, jer da je sud arbitrarno primijenio materijalno pravo kad je dosudio tužitelju naknadu štete, koja prema mišljenju apelanta ničim nije objektivizirana, odnosno dokazna.

Ustavni sud je zaključio da ne postoji proizvoljnost u primjeni prava od strane Županijskog suda Široki Brijeg i odbio je apelaciju kao neosnovanu, jer da nema povrede prava na slobodu izražavanja kada je odlukom suda u građanskoj parnici naloženo apelantima da plate naknadu nematerijalne štete nanesene tužiteljevom ugledu, iznošenjem i prenošenjem neistinitih činjenica, kad je „miješanje“ bilo u skladu sa zakonom, imalo za cilj „zaštitu prava drugih“ i bilo je „neophodna mjera u demokratskom društvu“. Ustavni sud je naveo da je Županijski sud ocijenio da je tužitelj u postupku dokazao da je bio izložen negativnome sudu javnosti čime je povrijeđeno njegovo nematerijalno dobro - dostojanstvo, čast i ugled, zbog čega je za njega nastala šteta. Predmetom ovako nastale štete su nematerijalna dobra vezana za moralno-psihičku stranu ličnosti oštećenoga, zbog čega novčana naknada nematerijalne štete i ne predstavlja naknadu u pravome smislu te riječi, nego satisfakciju za povredu njegovih nematerijalnih dobara. U ovom predmetu Ustavni sud potvrdio je svoj stav da je odmjeravanje novčane naknade nematerijalne štete vrlo delikatan i složen postupak, jer nema nekog općega mjerila, s obzirom na veoma različitu moralno-psihičku konstituciju svakoga pojedinca, kao i s obzirom na ostale okolnosti u kojima se dogodila šteta koja je za posljedicu imala

⁴⁴ Ova odluka objavljena je na web stranici Ustavnog suda Bosne i Hercegovine: <http://www.ccbh.ba/bos/odluke/index.php?src=2#>

povredu nematerijalnih dobara oštećenoga. Međutim, Ustavni sud je naglasio da prilikom odmjeravanja visine novčane naknade nematerijalne štete, iako sud ima pravo na slobodnu procjenu, ona nije apsolutna, što je izraženo i u članku 200 stavak 2 ZOO-a, prema kojemu „sud cijeni značaj povrijeđenoga dobra i cilj naknade“, uzimajući u obzir okolnosti svakoga konkretnoga slučaja. Osim toga, Ustavni je sud u svojoj praksi zaključio da je nužno da sudovi pri utvrđivanju postojanja pravnoga temelja i visine štete za klevetu dosljedno primjenjuju načela iz relevantnih odredaba odgovarajućih Zakona o obligacijskim odnosima, Zakona o zaštiti od klevete i Zakona o parničnome postupku, uvažavajući specifičnost svakoga konkretnoga slučaja, čime će se izbjeći arbitrarnost u postupanju. U konkretnome slučaju, prema mišljenju Ustavnog suda, Županijski sud je pravilno ocijenio, *imajući u vidu i tužiteljevo sasušanje pred prvostupanjnskim sudom*, da je sadržaj neprovjerenih, a iznesenih informacija bio takav da je predstavljao napad na tužitelja kao osobu, a osobito na njegovo dostojanstvo, ugled i čast zbog čega je zaključio da ima temelja za dosuđenje nematerijalne štete za pretrpljene duševne bolove koji opravdavaju dosuđenje u iznosu od 5.000,00 KM, a također, *Ustavni sud smatra da sud u pobijanoj odluci nije prekoračio granice svojih diskrecijskih ovlasti prilikom određivanja visine nematerijalne štete, jer je utemeljio svoju odluku na prihvatljivoj analizi relevantnih činjenica i svih okolnosti koje su od važnosti u konkretnome slučaju u svezi sa povredom tužiteljevoga ugleda, o čemu je dao obrazloženje i razloge koje Ustavni sud ocjenjuje relevantnim i dovoljnim u smislu članka 10 Europske konvencije.*

ODLUKA USTAVNOG SUDA BIH BROJ AP-1454/06, OD 17. STUDENOG 2008. GOD.⁴⁵

Apelanti „Sarajevka pivara“ d.d. Sarajevo i Hilmo Selimović su podnijeli apelaciju Ustavnom sudu BiH protiv Presuda Vrhovnog suda FBiH i Presude Kantonalnog suda u Sarajevu, kojim presudama su apelanti obvezani drugotužitelju F.R. isplatiti iznos od ukupno 20.000,00 KM na ime duševnih bolova zbog povrede ugleda poradi iznošenja neistinitih činjenica o ličnosti drugotužitelja, te objaviti presudu o svom trošku u prvom idućem broju novina „Oslobođenje“, „Dani“ i „San“, dok je tužbeni zahtjev drugotužitelja „Avaz“ d.o.o. Sarajevo odbijen u cijelosti iz razloga što prema stavu redovnih sudova pravne osobe nemaju pravo na naknadu nematerijalne štete. Apelacija je podnesena zbog navodne povrede prava na pravično suđenje i povrede prava na slobodu izražavanja, jer su apelanti smatrali da je sud proizvoljno primijenio materijalnopравни propis kad je dosudio naknadu štete drugotužitelju unatoč tome što ovaj nije dokazao okolnost nastanka i visine nematerijalne štete u skladu sa odredbama Zakona o obveznim odnosima.

⁴⁵ Ova odluka objavljena je na web stranici Ustavnog suda Bosne i Hercegovine: <http://www.ccbh.ba/bos/odluke/index.php?src=2#>

Ustavni sud zaključio je da ne postoji proizvoljnost u primjeni prava od strane redovnih sudova i odbio je apelaciju kao neosnovanu, jer da nema povrede prava na slobodu izražavanja kada je odlukama sudova u građanskoj parnici naloženo apelantima da plate naknadu nematerijalne štete nanesene drugotužiteljevom ugledu, iznošenjem i prenošenjem neistinitih činjenica, kad je „miješanje“ bilo u skladu sa zakonom, imalo za cilj „zaštitu prava drugih“ i bilo je „neophodna mjera u demokratskom društvu“. Ustavni sud je naveo kako je u konkretnom slučaju utvrđeno da je apelant oklevetao drugotužitelja čime je, dakako, povrijedio njegovo nematerijalno dobro - ugled, zbog čega je za njega nastala šteta, koja za predmet ima nematerijalno dobro vezano za moralno-psihičku stranu osobnosti oštećenoga, zbog čega novčana naknada nematerijalne štete i ne predstavlja naknadu u pravom smislu te riječi, već satisfakciju. Ustavni sud je zauzeo stav da je odmjeravanje novčane naknade nematerijalne štete vrlo delikatan i složen postupak, jer nema nekog općeg mjerila, s obzirom na veoma različitu moralno-psihičku konstituciju svakog pojedinca, kao i s obzirom na ostale okolnosti u kojima se dogodila šteta koja je za posljedicu imala povredu nematerijalnih dobara oštećenog. Slijedom prednjeg, *Ustavni sud je zaključio da se ne može očekivati da se egzaktnim načinom i metodama utvrde intenzitet i trajanje nastale nematerijalne štete, kako bi se na temelju toga odredila visina nastale štete, ali je naglasio da, iako prigodom odmjeravanja visine novčane naknade nematerijalne štete sud ima pravo na slobodnu procjenu, ta slobodna procjena je ograničena zahtjevom proporcionalnosti izraženim u članku 10 Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.*

ZAKLJUČAK

Kleveta predstavlja iznošenje ili prenošenje izražavanja neistinitih činjenica o nekoj fizičkoj ili pravnoj osobi identificiranjem te osobe trećim osobama. Klevetničko izražavanje povlači građanskopravnu odgovornost za štetu koja oklevetanoj osobi nastaje usljed povrede ugleda i časti zbog takvog izražavanja. Ugled i čast spadaju u prava ličnosti ili osobnosti, i predstavljaju jednu apstraktnu kategoriju, tj. unutarnju, subjektivnu vrijednost osobe, kao i vrijednost koja je osobi priznata od strane društvene sredine. Povreda ugleda i časti izaziva duševne bolove koji opravdavaju dosuđivanje naknade (satisfakcije, reparacije). Naknada ovog vida nematerijalne štete dosuđuje se u ovisnosti od intenziteta i trajanja tako nastalih duševnih bolova, samo u slučaju da oštećenik dokaže postojanje ove štete, budući nematerijalna šteta zbog povrede ugleda i časti predstavlja činjenicu koju zakon ne pretpostavlja. Duševne bolove zbog povrede ugleda i časti usljed klevete moguće je dokazivati svim dokaznim sredstvima koje previda Zakon o parničnom postupku, među ostalima i saslušanjem parnične stranke. S druge strane, visinu odštetnog zahtjeva sud može dosuditi po slobodnoj ocjeni, vodeći se okolnostima svakog konkretnog slučaja, pazeći pri tom da dosuđena naknada bude

proporcionalna nastaloj šteti, kako prema standardima postavljenima u članku 10 Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, odnosno članku 10 Zakona o zaštiti od klevete, tako i sukladno članku 200 stavak 2 Zakona o obveznim odnosima koji se u ovim postupcima primjenjuje kao *lex generalis*.

NON-PECUNIARY DAMAGES IN DEFAMATION CASES

Andela Ljubić, dipl. iur

Abstract: Due to the relatively short period of application of the Defamation Law, legal practitioners are faced with many dilemmas, as of whether this law as *lex specialis* excludes the implementation of the Obligations Act, including the claim that a legal person could be awarded damages for defamation. One of the major dilemmas, which the author will deal with in this paper, and which is to date variously interpreted by domestic courts, is in terms of means of proof that must be performed in order to prove the existence and intensity of non-pecuniary damages in cases of damages for libel or slander. So, legal opinions vary from the necessity of using an appropriate medical expertise in order to establish mental anguish due to deteriorated reputation and honor, to the fact that the court, in its sole discretion, determines the amount of compensation, depending on the circumstances of each case, regardless of any given proof. Various judicial practices lead to various outcomes in disputes with the same or similar facts in case, which is in collision with the constitutional principles of the rule of law and equality of all citizens under law. The author analyzes the provisions of substantive and procedural law relating to a particular matter, compares jurisprudence of civil courts and Constitutional court of Bosnia and Hercegovina, and explains the hypothesis that although it is necessary to prove the existence of intangible damage in the procedures for the exercise of damages for libel, the plaintiff is however free in terms of the means of proof he's going to perform to prove the fact of damage.

Keywords: *defamation, proving damages, mental pain of damaging the reputation and honor, a medical assessment, court's discretion.*

LITERATURA

Knjige:

1. Čizmić J. (2009): *Komentar zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, Privredna štampa, Sarajevo
2. Dika M. i Čizmić J. (2000): *Komentar Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, OSCE, Sarajevo
3. Hajdarević, H., et.al. (2011): *Zakon o obligacionim odnosima*, Knjiga I, Privredna štampa, Sarajevo
4. Harland, C., et. al. (2003): *Komentar Evropske konvencije o ljudskim pravima prema praksi u Bosni i Hercegovini i Strasbourgu*, Sarajevo
5. Medić, D. i Tajić, H. (2008): *Nematerijalna šteta u praksi*, Privredna štampa, Sarajevo-Banja Luka
6. Perović S., et.al (1980): *Komentar Zakona o obligacionim odnosima* - Knjiga prva, Pravni fakultet Kragujevac, Novi Sad
7. *Pravni leksikon* (1970): Savremena administracija, Beograd
8. *Reforma odgovornosti za klevetu i uvredu* (2010): Kako obezbijediti primjenu standarda iz prakse Evropskog suda za ljudska prava u domaćem pravnom poretku, Zbornik izlaganja sa regionalnog skupa održanog u Podgorici 11.

- juna 2010. godine, uredila Gorjanc-Prelević, T., Akcija za ljudska prava, Podgorica
9. Srdić, M., *et.al.* (2012): *Medijsko pravo u BiH*, uredili: Halilović M. i Džihana A, Sarajevo: Internews u Bosni i Hercegovini
 10. Tajić, H. (2009): *Građansko i privredno pravo u praksi sudova BiH*, Privredna štampa, Sarajevo
 11. *Temeljni zakoni iz oblasti građanskog prava* (1997): priredili: Krneta S., *et.al.*, Biblioteka ZAP, Sarajevo
 12. Vizner, B. (1978): *Komentar Zakona o obveznim odnosima*, Knjiga druga, Zagreb
 13. *Zbornik sudske prakse sudova u Bosni i Hercegovini u oblasti građanskog prava*, priredio Tajić H, privredna štampa, Sarajevo, 2005.godina;

Stručni časopisi:

14. Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Federacije BiH broj 2, srpanj-prosinac 2004.godine, Sarajevo;
15. Sudska praksa domaća i strana, Privredna štampa, Sarajevo, godina VI, broj 32, ožujak – travanj 2009.godine
16. Sudska praksa domaća i strana, Privredna štampa, Sarajevo, godina VI, broj 34, srpanj-kolovoz 2009.godine;
17. Sudska praksa domaća i strana, Privredna štampa, Sarajevo, godina IX, broj 54, studeni-prosinac 2012.godine;
18. Sudska praksa domaća i strana, Privredna štampa, Sarajevo, godina V, broj 37, siječanj-veljača, 2010.godine;
19. Sudska praksa domaća i strana, Privredna štampa, Sarajevo, godina VII broj 42, studeni-prosinac 2010.godine;

Članci:

20. Đurđević, M, *Građanskopravna odgovornost novinara, odgovornog urednika i osnivača javnog glasila*, Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse, br.5, Mostar, 2007., str.571.-582;
21. Kozomara D., *Uloga vještak medicinske struke u postupku naknade štete*, Zbornik radova Simpozij Medicina i pravo II, s međunarodnim učešćem, Medicinski fakultet Mostar, 2012.godina, str.129.-147.;
22. Čizmić, J., *O vještačenju u parničnom postupku s posebnim osvrtom na vještačenje u području medicine*, Zbornik Pravnog fakulteta Rijeka, v.32, br.1, 2011, str. 47.-510.;
23. Milić, S., *et.al*, *Legalni aspekti neurologije*, Aktualnosti iz neurologije, psihijatrije i graničnih područja, god. XV, br.3-4, Novi Sad, 2007.godina;

Zakoni i drugi izvori prava:

24. *Europska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama*, Vijeće Europe, 1950.god., (dostupno na web stranici Ustavnog suda BiH: http://www.ccbh.ba/bos/p_stream.php?kat=83&pkat=86);
25. *Ustav Bosne i Hercegovine / Aneks 4. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini* (dostupno na web stranici Ustavnog suda BiH: http://www.ccbh.ba/bos/p_stream.php?kat=83&pkat=86);
26. *Zakon o obveznim odnosima* („Službeni list SFRJ“ broj: 29/78, 9/85, 46/85, 57/89), *Zakon o preuzimanju zakona o obveznim odnosima*, ("Službeni list RBiH", br. 2/92, 13/93 i 13/94 i "Službene novine Federacije BiH", broj 29/03);
27. *Zakon o zaštiti od klevete* („Službene novine Federacije BiH,, broj: 59/02, 73/05);
28. *Zakon o parničnom postupku* ("Službene novine Federacije BiH", broj 53/03, 73/05);

29. *Orjentacioni kriteriji i iznosi za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete*, Vrhovni sud Federacije BiH, 20.02.2006. godine, (objavljeni u stručnom časopisu *Sudska praksa domaća i strana*, godina VI, broj 32, ožujak – travanj 2009. godine).

Internet izvori:

30. <http://www.rs.cest.gov.ba>
31. <http://www.ccbh.ba>
32. <http://www.pravosudje.ba>

SVAROG